

28.9.2021

EOAK/2933/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

TARKASTUS: NAARAJÄRVEN VANKILA 2021

Tarkastusajankohta

15.6.2021

Osallistujat EOAK:sta

apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

esittelijäneuvos Anu Rita

esittelijäneuvos Iisa Suhonen

tarkastaja Reima Laakso

Osallistujat tarkastuskohteesta

johtaja A

apulaisjohtaja B

Tarkastuksen tyyppi

OPCAT

CRPD

1 TARKASTUS

1.2 Tarkastustavasta

Koronaviruspandemian johdosta oikeusasiamiehen kansliassa on linjattu, että vapautensa menettäneiden ja yksiköissä työskentelevän henkilökunnan tai oikeusasiamiehen työntekijöiden turvallisuutta ei pystytä varmistamaan riittävästi, jotta paikan päällä tehtävät käynnit olisivat riskittömiä. Tämän vuoksi paikan päällä tehtävät tarkastuskäynnit on keskeytetty keväällä 2020. Tarkastustoimintaa on jatkettu muun muassa tekemällä asiakirjatarkastuksia ja videoyhteyden kautta etätarkastuksia.

Vankilan tarkastus toteutettiin Covid-19-viruksen asettamien rajoitusten takia etätarkastuksena videoyhteydellä eTuve-sovelluksessa.

Kyseessä on suojattu videoyhteys, jolla voidaan käsitellä suojaustason TL IV tietoa.

Tarkastuspöytäkirjaluonnos lähetettiin ennen sen hyväksymistä ja julkaisemista tiedoksi ja mahdollisia kommentteja varten vankilan johtajalle. Naarajärven vankila toimitti kommenttinsa 22.9.2021 ja ne on huomioitu pöytäkirjassa. Toimenpiteet, joita vankila ilmoitti tehneensä, ja vankilan muut kommentit on merkitty kohdassa 4 ”loppukeskustelu” ja kohdassa 7 ”toimenpiteet” kursivilla.

1.2 Oikeusasiamiehen erityistehtävä kansallisena valvontaelimenä

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla. Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminnoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

2 ENNAKKOAINEISTO

Vankila toimitti ennakkomateriaalina vankilan johdon katsauksen laitoksen nykytilanteeseen (liite 1) sekä vankilan esittelyn (liite 2), järjestyssäännön (suomi, englanti), tulo-oppaan (suomi, englanti, venäjä) ja päiväjärjestykset. Lisäksi toimitettiin vankien kurinpitoa ja turvaamistoimenpiteitä, valvottua koevapautta, Skype-tapaamisia ja internet-lupia koskevat päätökset 1.2.–31.3.2021 väliseltä ajalta.

Vankilan ilmoituksen mukaan sekä järjestyssääntö että tulo-opas ovat myös ruotsin kielellä.

3 VANKIEN JA HENKILÖKUNNAN KUULEMINEN

Tarkastuksella otettiin ensi kertaa käyttöön vangeille ja henkilökunnalle suunnatut kyselyt, joihin vastattiin nimettömänä. Vangeille suunnattu kysely oli saatavilla myös englanninkielisenä. Ennen tarkastusta viikolla 18 vankilalle lähetettiin kyselylomakkeet infokirjeineen ja niiden jakamiseen liittyvine ohjeineen.

Tarkastuksella ei järjestetty vankivastaanottoa. Keskustelu todettiin voitavan pyynnöstä järjestää tulkin kanssa sellaisen vangin kanssa, joka ei kielitaitonsa puolesta voi käyttää kyselylomaketta.

Henkilökunnan edustajilla ja yksittäisillä henkilökunnan jäsenillä oli myös mahdollisuus luottamukselliseen keskusteluun apulaisoikeusasiamiehen kanssa. Henkilökunnan ja vankien kuulemisen todettiin tapahtuvan tarkastusta edeltävänä päivänä/päivinä erillisen pyynnön perusteella.

Vankilaa pyydettiin informoimaan henkilökuntaa ja vieraskielisiä vankeja kuulemismahdollisuudesta. Pyyntöjä keskustelumahdollisuuden järjestämiseksi ei esitetty.

4 LOPPUKESKUSTELU

Ennakkoaineistosta nostettiin esille seuraavia havaintoja vankilan tulo-oppaasta.

Keskusteltiin **tulo-oppaassa liinavaatteiden hallussapidosta** todetusta. Vankilan mukaan pyyntö omien liinavaatteiden käytöstä oli tullut aikanaan siviilistä vankien omaisilta, jotka olivat toivoneet omien liinavaatteiden käyttökieltoa, jottei heidän tarvitsisi hoitaa vangin heiltä pyytämää pyykkihuoltoa. Vaikka lähtökohta on, että vankila järjestää liinavaatteet vangeille, apulaisoikeusasiamies korosti liinavaatteiden haltuun antamisen kohdalla yksittäistapauksellista harkintaa esimerkiksi terveydellisillä perusteilla. Todettiin myös, että lakanoita mahdollisesti haltuun pyytävälle, kuten muunkin vangin omaisuuden kohdalla, tulee tehdä perusteltu hallintopäätös ja antaa oikaisuvaatimusosoitus.

Vankilan ilmoituksen mukaan liinavaatteiden hallussapitoon liittyen tulo-oppaasta poistetaan lause ”omien käyttö ei ole mahdollista.”

Valvotun koevapauden edellytysten selvittämisen aloittaminen. Tulo-oppaan mukaan vanki ottaa asiassa yhteyttä rikosseuraamusesimieheensä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vankilalla tulee olla aktiivinen rooli edellytysten selvittämisessä. Johtaja totesi tulo-oppaan sanamuotoa voitavan täydentää ja koevapauteen liittyvän motivoinnin ja vireillepanon hoituvan vastuuvirkamiesten toimesta.

Vankilan ilmoituksen mukaan tulo-oppaasta poistetaan lause ”Koevapauden edellytysten selvittäminen aloitetaan siten, että vanki ottaa asiassa yhteyttä asiointilomakkeella rikosseuraamusesimieheensä.”

Vankilan mukaan lause poistetaan, vaikka vankila katsoo, että vapauteen valmentavana avolaitoksena laitoksessa tulee tukea vangin oma-aloitteisuutta. Henkilökunta huolehtii vangin motivoimisesta VKV-asioiden kuten muidenkin rangaistusajan suunnitelman kannalta oleellisten asioiden käsittelystä ja edistämisestä.

Tulo-oppaassa edellytetty **nimen merkitseminen postilähetykseen**. Korostettiin tästä menettelystä poikkeamista valvoville viranomaisille lähettävien postilähetysten suhteen.

Vankilan ilmoituksen mukaan tulo-oppaaseen lisätään maininta, ettei vangin nimeä tarvitse merkitä valvoville viranomaisille liittyvissä postilähetyksissä.

Maksukortit – Apulaisoikeusasiamies totesi 1.5.2021 lukien avolaitoksessakin voitavan antaa vangille haltuun Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että tulo-oppaan **maininta lasten tapaamisesta** ei tarpeen, koska vankeuslain 13 luvun 5 §:ssä säädetty koskee vain suljetuissa laitoksissa tapahtuvia lasten tapaamisia.

Vankilan ilmoituksen mukaan maininta lapsen tapaamisesta poistetaan tulo-oppaasta.

Keskusteltiin **ylityönjohtajan toimivallasta**. Vankilan näkemyksen mukaan ylityönjohtaja on toimivaltasäännöksissä ilmenneistä puutteista huolimatta tosiasiallisesti ohjauksen- ja valvonnan esimiestehtävissä toimivaltaa laitoksen toiminnan kannalta käyttävä keskeinen virkamies.

Rikosseuraamuslaitoksesta annetun valtioneuvoston asetuksen 11 §:ssä on lueteltu vankeuslain 1 luvun 8 §:n mukaista päätösvaltaa käyttävät virkamiehet. Ohjauksen ja valvonnan esimiestehtävissä toimivana virkamiehenä on asetuksen 11 § 1 momentin 4 kohdan mukaan rikosseuraamusesimies. Vankeuslain 8 luvun 14 §:n mukaan vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies päättää 4 §:n mukaisesta sijoittamisesta, 6 ja 9 §:n mukaisesta vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumisesta sekä 11 §:ssä tarkoitetun luvan tai sijoituksen peruuttamisesta. Niin ikään 13 §:ssä tarkoitetusta osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta päättää vankilan johtaja tai toiminnoista vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Apulaisoikeusasiamies totesi ottaneensa kantaa toimivaltasäännöksissä ylityönjohtajan toimivallasta havaittuihin puutteisiin Käyrän vankilaa koskeneessa kanteluratkaisussa EOAK/4226/2018. Nämä havainnot oli myös saatettu keskushallintoyksikön tietoon. Apulaisoikeusasiamies on myös Rikosseuraamuslaitoksen organisaation uudistamiseen liittyvän säädösvalmistelun yhteydessä kiinnittänyt oikeusministeriön huomiota siihen, että ylityönjohtajan virkanimikettä ei mainita nykyisessä asetuksessa ja ettei sitä ollut mainittu myöskään oikeusministeriön laatimassa uutta organisaatiota koskevassa asetusluonnoksessa.

Kantelun tekeminen useammalle kuin yhdelle

laillisuusvalvontaviranomaiselle. Tulo-oppaan mukaan kantelua ei voi tehdä useammalle kuin yhdelle laillisuusvalvontaviranomaiselle.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että vastoin tulo-oppaassa kerrottua, kantelu on mahdollista tehdä useammalle taholle, mutta laillisuusvalvonnassa vakiintuneen käytännön mukaan toisessa viranomaisessa vireillä olevaa kantelua ei tutkita. – Johtaja totesi tulo-oppaan pohjan tulleen keskushallinnosta ja myös edellä olevan kantelun tekemisestä todetun olevan lähtöisin ko. asiakirjapohjasta. Apulaisoikeusasiamies katsoi olevan lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaista, että saman tyyppisten laitosten tulo-oppaat ovat vankien yhdenvertaisen kohtelun kannalta yhteneväisiä. Hän piti tarpeellisena saattaa edellä toteamansa havainto keskushallinnon tietoon.

Vankilan ilmoituksen mukaan tulo-oppaasta poistetaan lause: ”Kantelua ei voi tehdä samasta asiasta useammalle kuin yhdelle laillisuusvalvontaviranomaiselle.”

Muutos saatettu keskushallintoyksikön tietoon aluekeskuksen toimesta.

Kurinpitoasiakirjojen osalta asiakirjatarkastuksessa havaittiin, että pikatestin mukaan **huumausaineille positiivisen virtsanäytteen antaneet vangit oli ”eristetty matkaselliin tutkinnallisista syistä”**. Asiakirjojen perusteella vaikutti siltä, että vankilassa olisi käytäntönä positiivista pikatestiä välittömästi seuraava kahden vuorokauden sijoittaminen ”automaattisesti” erilleen. Vankilan johto kertoi, että näin ei ole, vaan työtehtävästä riippuen vanki joko sijoitetaan testin jälkeen matkaselliin tai hän jatkaa asumista asuinosaastolla. Keskustelussa todettiin, että erillään pitämisen edellytykset tulisi kirjata. Pelkkä positiivien pikatesti ei täytä vankeuslain 15 luvun 14 §:n edellytyksiä pitää vanki erillään järjestysrikkomusta selvittäessä ja kurinpitorangaistuksen määräämistä odotettaessa. Ongelmalliselta erillään pidon edellytysten ja edellytetyjen perusteiden osalta vaikutti myös, että erillään pitoaika oli asiakirjojen perusteella kaavamaisesti kaksi vuorokautta. Vankilan mukaan erillään pidetyt kaksi vuorokautta luetaan kurinpitorangaistusta määrättäessä hyväksi. Käytäntö nähtiin vankilassa vankien kannalta edulliseksi ja järkeväksi. Apulaisoikeusasiamies arvioi kyseisen menettelyn taustalla olevan olettamuksen, että päihdetesti on riittävän luotettava ja kurinpitomenettely kurinpitorikkomuksen osalta on todennäköinen. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tällainen ennakkollinen menettely on ongelmallinen. Kannanottoa perustellaan tarkemmin jäljempänä jaksossa 5.

Vangin sijoittaminen **tarkkailuun 6,5 vrk ajaksi**. Johtaja viittasi vankiterveydenhuollon sairaanhoitajan ja lääkärin antamaan selvitykseen. Vanki itse oli vankilan mukaan pyytännyt, että hänen terveydentilaansa ja tilannettaan ylipäätään tarkkailtaisiin.

Vankilalla ei ole kuitenkaan ollut tiedossaan terveydentilaan liittyviä tietoja ko. vangin osalta. Apulaisoikeusasiamies korosti, että vankilan tarkastuksen yhteydessä antamat tiedot tulisi ilmetä myös tarkkailuun asettamista koskevista asiakirjoista.

Tiedusteltiin myös, oliko ko. vangille annettu oikaisuvaatimusohjeet ja korostettiin, että vangille tulee aina antaa oikaisuvaatimusosoitus, vaikka kyseinen henkilö olisi omasta pyynnöstään toimenpiteiden kohteena.

Vankila ilmoitti, että tarkkailuun sijoittamisesta tehdään tarkemmat kirjaukset. Esimiehiä on muistutettu ja ohjeistettu tarkempien kirjausten tekemisestä. Myös VTH:n lausunnot/lausuntopyynnöt kirjataan terveystietoja koskevat rajoitukset huomioiden.

Järjestyssäännön mukaan Skype-tapaamista pitäisi anoa viikkoa ennen tapaamista ja korona-aikana poikkeuksellisesti kahta päivää ennen. Apulaisoikeusasiamies piti vaatimusta tapaamisen varaamisesta viikkoa ennen ajankohtaa ajallisesti jossain määrin pitkänä.

Tiedusteltiin **videoyhteyksien riittävydestä**. Konekapasiteettia laitoksella on johtajan mukaan ollut riittävästi sen jälkeen, kun laitos sai käyttöön kaksi ns. SA-konetta.

Vankila ilmoitti, että SA-koneiden määrä oli viisi ja vankila oli saanut kaksi lisää, joten koneita oli nyt seitsemän kappaletta. Vankilan mukaan määrä on hyvä ja sillä saadaan hoidettua vankien sähköisen asioinnin tarpeet sujuvasti.

Lupaa internetin käyttöön on haettu kolmella erilaisella kaavakkeella. Vankilan mukaan kaavakkeet on pyritty yhtenäistämään ja keräämään pois vanhentuneet kaavakkeet.

Salassa pidettävät päätösperusteet. Vankilan mukaan päätöksenteko laitoksessa on aina perustunut julkiseen tietoon eikä salassa pidettäviä päätösperusteita ole ollut tarvetta käyttää. Apulaisoikeusasiamies viittasi esimerkiksi vihjetietoon ja korosti keskushallintoyksikön asiaa koskevan toimintaohjeen noudattamista.

Vankilan mukaan vangilla on mahdollisuus käyttää omaa sähköpostiaan vankien käyttöön varatulla tietokoneella. Valvonta tapahtuu vankilan mukaan siten, että selaushistoria tarkastetaan käytön jälkeen.

Johtajan mukaan vuoden aikana oli yksi internet-luvan peruutus. Kaikki hakemukset myönnettiin, mutta väärinkäytösten vuoksi yksi lupa peruutettiin.

Omaisuuuden hallussapitoa koskevat päätökset. Näitä päätöksiä ei ollut laitoksessa tehty.

Vankilassa vakiintuneen käytännön mukaan vankeja opastetaan ja neuvotaan myös hallussapitoa koskevissa asioissa eikä vangeilla ole johtajan mukaan ollut tarpeen lähteä kyseenalaistamaan päätöksiä hakemalla muutosta.

Johtaja kertoi kiinnittäneensä kyseisiin hallussapitoa koskeviin päätöksiin ja niiden tekemiseen erityistä huomiota aloittaessaan laitoksessa noin vuosi sitten. Vankilan mukaan laitoksessa kiinnitetään erityisesti huomiota vankien opastukseen ja ohjaamiseen.

Vastuuvirkamiesjärjestelmä. Laitoksessa kaikki vartijat ovat vastuuvirkamiehiä. Vangin vastaanottava vartija toimii vangin vastuuvirkamiehenä. Johtaja ja apulaisjohtaja esittelivät laitoksessa toteutettavaa vastuuvirkamiesmallia ja siihen liittyviä toimintatapoja sekä vartijoiden perehdytystä. Laitoksessa on myös kaksi rikosseuraamustyöntekijää, joista toinen, sosiaalityötaustan omaavana, panostaa erityisesti nk. nopean vasteen (nova) lyhytaikaisiin vankeihin. Vankien palautteen perusteella vangit tietävät hyvin vastuuvirkamiehensä. Vankilan mukaan ROTI-hankkeen viipyminen jossain määrin turhauttaa henkilöstöä.

Keskusteltiin erityishenkilöstöstä ja sen riittävydestä. Laitoksessa on ohjaajat, jotka edustavat sosiaali-, päihde- ja mielenterveysalaa. Erityisesti **mielenterveystyölle on todettu olevan tarvetta**. Apulaisoikeusasiamies toi esille kanslian vuositeeman ”viranomaisten resurssoinnin”, johon liittyen esimerkiksi edellä mainittujen tarpeiden kartoittaminen toi lisätietoa.

Matkaselliosaston **pitkät ruokailuvälit**. Vankilan mukaan matkaselliosastolla asuville tarjotaan vankilan muillekin osastoille tarjottavat ateriat. Tämän lisäksi kylmäsäilytyksessä olevia ruokatarvikkeita ja aterioita on vankilan mukaan tarjolla matkasellissä oleville vangeille.

Vankilan ilmoituksen mukaan matkasellisiosaston päiväjärjestelykseen on lisätty maininta aamu- ja iltapalatarvikkeiden jakamisesta päivällisen yhteydessä.

Keskustelun lopuksi johtaja otti esille maistraattien (nyk. Digi- ja väestövirasto DVV) tulkinnan, jonka mukaan kotikunta ei voi muuttua vankeusrangaistuksen aikana. Tämä tulkinta on vaikeuttanut valvottujen koevapauksien valmistelua. Apulaisoikeusasiamies totesi, että vaikka kyseessä on muutoksenhakukelpoinen viranomaisen päätös, niin hän piti tärkeänä saattaa tämä DVV:oa koskeva asia kyseistä viranomaista valvovan laillisuusvalvojan tietoon.

Keskusteltiin myös vankien mahdollisuuksista harrastustoimintaan. Vankilassa ei ole liikunnanohjaajaa eikä johtaja ollut vangeilta saanut palautetta, jonka mukaan liikunnanohjaukselle olisi tarvetta. Liikuntamahdollisuuksia vankilassa on vangeille tarjolla runsaasti. Henkilökunnalle tehdyn kyselyn perusteella noin puolet vastanneista oli sitä mieltä, ettei liikunnanohjaajia ollut riittävästi. Tämä viittaisi siihen, että henkilökunta pitää liikunnanohjaajaa tarpeellisena.

Vangeille ja henkilökunnalle tehdyt kyselyt

Esittelijäneuvos Suhonen esitteli kyselyjen tuloksia.

Sekä vankien että henkilökunnan vastaukset kyselyihin olivat asiallisia ja myös avoimiin kysymyksiin oli vastattu kiitettävästi. Vangeilta vastauksia saapui 15 (vankeja paikalla kyselyä tehtäessä 62) ja henkilökunnalta 32 (45 työntekijää). Vankien osuus jäi valitettavan vähäiseksi eikä näin pienen otannan pohjalta voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Vankien vastauksissa henkilökunnan tavoitettavuutta pidettiin hyvänä ja sellien aukioloista pidetään kiinni. Vangit pääsääntöisesti kokivat, että heitä kohdellaan reilusti ja sekä vankien että henkilökunnan yhteistyön katsottiin toimivan hyvin. Toisaalta 2/3 vastanneista vangeista ilmoitti olevan vaihtelua siinä, suhtautuiko henkilökunta vangin pyyntöihin asiallisesti ja saiko asiallisen vastauksen. Vaikka vastanneista vangeista enemmistö ilmoitti, että heidän kuulumisiaan ei ollut kukaan henkilökuntaan kuuluva kysynyt viimeisen viikon aikana, niin toisaalta lähes yhtä monta ilmoitti, että hänellä oli joku henkilökuntaan kuuluva, jonka puoleen voi kääntyä ongelmissa.

Henkilökunta piti suhteita vankeihin hyvänä. Kaikki ne henkilökuntaan kuuluvat, jotka toimivat vastuuvirkamiehinä, tiesivät, kenen vangin lähityöntekijöitä he olivat – ja myös enemmistö vangeista tiesi oman lähityöntekijänsä. Vaikuttaa siis siltä, että vastuuvirkamiesjärjestelmä toimii vankilassa.

Kummassakaan vastaajaryhmässä vankilaa ei pidetty turvattomana. Vankien vastauksissa oli kuitenkin nähtävissä, että vangeilla ei ole halua ilmoittaa itseensä kohdistuvasta väkivallasta tai puuttua esimerkiksi toisten vankien keskinäiseen kaltoinkohteluun.

Johtaja totesi vastauksissa esille tulleen vahvistavan käsityksiä vankien välisestä ja vankiloissa vallitsevasta hierarkiasta ja näiden ilmiöiden muun muassa organisoituneiden vankien vankilan toiminnalle asettamista haasteista.

Henkilökunnan vastauksissa nousi esille erityisesti huoli yksintyöskentelystä, erityisesti yöaikaan, joka vaatinee asian esillä pitämistä kyselyissä laillisuusvalvojan taholta jatkossa. Käytiin keskustelua laitoksen valvonnan vaatimista resurssitarpeista ja laitoksen kapasiteettiin liittyvistä mahdollisista muutoksista. Johtaja toi keskustelussa esille laitoksen ajatuksen nk. retkahdusosaston perustamisesta, joka varovaisesti arvioiden saattaisi puolittaa suljettuihin laitoksiin siirrettävien vankien määrän.

Kyselyyn vastanneet vangit olivat tyytymättömiä Naarajärven vankilan terveydenhuoltoon ja suun terveydenhuoltoon. Vankien vastausten mukaan terveydenhuollossa ei ehditä tehdä tulohaastatteluja ja - tarkastuksia. Lisäksi vangit ilmoittivat vaikeuksista saada yhteys terveydenhuoltoon. Henkilökunnan vastauksissa katsottiin vankiterveydenhuollon resurssien olevan liian vähäiset.

Johtajan mukaan uuden lääkärin olisi tarkoitus aloittaa kesä-heinäkuun vaihteessa.

Lääkäri käy vankilassa kolme kertaa kuukaudessa. Laitokseen on saatu kolmas sairaanhoitaja, mutta vankilan toive on, että hoitajan olisi mahdollista joustaa työajan osalta siten, että hän on paikalla uuden vangin saapuessa laitokseen. Vankilan mukaan kaikkia uusi vankeja ei välttämättä ehditä sairaanhoitajan työajan puitteissa ottaa vastaan tulopäivänä, vaan tämä jää seuraavaan päivään.

Apulaisoikeusasiamies pitää ymmärrettävänä, että vankilan kannalta tilanne voi olla ongelmallinen, jos esimerkiksi siviilistä tulevan vangin lääkityksen jatkaminen jää vankilan valvontahenkilökunnan vastuulle – vaikka vain alle vuorokauden ajaksi. Kuitenkin vangin tulee saada hänelle määrätyt lääkkeet asianmukaisesti. Asia on apulaisoikeusasiamiehellä vireillä omana aloitteena sen selvittämiseksi, miten vangin lääkitys turvataan tilanteissa, joissa VTH:n poliklinikalla ei ole ehditty käydä läpi hänen lääkahoitoaan tulovaiheessa (EOAK/6590/2020).

Myönteisenä havaintona apulaisoikeusasiamies totesi korvaushoidossa olevalle vangille annettavan psykososiaalisen kuntoutuksen. Apulaisoikeusasiamies toivoo, että tämä ei jää pelkästään vankilan henkilökunnan ja päihdekuntoutuksesta vastaavien henkilöiden vastuulle siten, että terveydenhuolto vastaa vain lääkityksen toteuttamisesta. Tämä voi vaarantaa korvaushoidon tavoitteet ja suunnitelmallisen etenemisen.

Henkilökunnan ja vankien vastauksista kävi ilmi, että vankilassa oli tehty joitakin havaintoja rasistisesta tai syrjivästä suhtautumisesta erityisesti ulkomaalaistaustaisiin ja mielenterveysongelmista kärsiviin vankeihin sekä romanivankeihin. Vangeilla oli vastausten perusteella epäilyjä siitä, puututaanko vankilassa näihin tapauksiin.

Vankilan taholta tuotiin havaintona esille romanivankien ja ulkomaalaisten vankien poikkeuksellisen korkea määrä kyselyajankohtana.

5 VAMMAISTEN VANKIEN OIKEUDET JA KOHTELU

YK:n vammaisyleissopimuksen (CRPD) ratifiointin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Tarkastus toteutettiin etätarkastuksena, minkä vuoksi ei ollut mahdollisuutta selvittää vankilan esteettömyyttä. Vangeille ja henkilökunnalle suunnatuissa kyselyissä kysyttiin syrjinnästä – myös vammaisten vankien syrjinnästä. Vastausten perusteella vaikutti siltä, että tällaista syrjintää – esimerkiksi syrjiviä kommentteja – ei juurikaan ilmennyt vankilassa.

Henkilökunnalta kysyttiin myös sitä, onko erityistä tukea tarvitsevat vangit tunnistettu vankilassa ja huomioidaanko heitä riittävästi. Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että erityistä tukea tarvitsevat oli vain osittain tunnistettu ja huomioitu. Tämä tulos otettiin esille myös vankilan kanssa käydyssä keskustelussa.

6 TOIMENPITEET

Apulaisoikeusasiamies Pölönen totesi edellä kohdassa 4 esillä olleiden lisäksi kurinpitoasiakirjojen asiakirjatarkastukseen ja asiasta vankilan johdon kanssa tarkastuksen aikana käytyyn keskusteluun liittyen seuraavaa.

Kurinpitoasiakirjoissa oli neljä tapausta, joissa vanki oli pikatestin mukaan antanut huumausaineille positiivisen virtsanäytteen (ilmoitukset 12/2021/Nav, 13/2021/Nav, 16/2021/Nav ja 29/2021/Nav). Kolmessa tapauksessa testiä oli pyydetty vangin päihitteettömyysittoumuksen perusteella. Ilmeisesti näin oli neljännessäkin tapauksessa, tai ainakaan perustetta sille, että vankia olisi jollakin perusteella epäilty päihdyttävien aineiden käytöstä, ei asiakirjoista tullut ilmi.

Kaikki neljä vankia oli positiivisen testin jälkeen sijoitettu erilleen muista vangeista, jokainen kahden vuorokauden ajaksi, ilmeisesti vankilan matkaselliosastolle. Vankeuslain 15 luvun 14 §:ssä säädetään vangin pitämisestä erillään järjestysrikkomuksen selvittämisen ajan.

14 § (10.4.2015/393)

Vangin pitäminen erillään selvittämisen aikana

Vangin järjestysrikkomusta selvitettäessä ja päätöstä kurinpitorangaistuksen määräämisestä odotettaessa vanki voidaan pitää erillään muista vangeista, jos se on tarpeen järjestyksen säilymiseksi tai muusta erityisestä syystä. Erillään pitäminen ei saa kestää kauempaa kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta. Erillään pitämisestä tulee mahdollisimman pian ilmoittaa terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Aika, jonka vanki on ollut erillään muista vangeista, on otettava huomioon vähennyksenä kurinpitorangaistusta määrättäessä.

Kuten todettua, vangit olivat tiettävästi antaneet virtsanäytteet sitoumuksensa perusteella, pistokokeenomaisesti. Ilman heiltä sattumanvaraisesti pyydettyjä virtsatestejä he olisivat ilmeisesti jatkaneet rangaistuksensa suorittamista normaalisti niin asumisen, toimintojen kuin vapaa-ajankin osalta. Ulkoisia turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä, kuten esimerkiksi näkyvä päihtymys tai aggressiivinen käytös, joiden vuoksi heidät olisi tullut sijoittaa erilleen, ei asiakirjojen perusteella vaikuta olleen. Kun virtsatesti oli jo annettu ja lähdössä varmennettavaksi, asioissa ei näytä olleen enää myöskään mitään selvitettävää.

Vaikuttaa näin ollen siltä, että lain edellyttämät erillään pitämisen edellytykset eivät ole täyttyneet.

Jos erillään pitämisen edellytyksiä on ollut, niiden tulisi käydä ilmi asian asiakirjoista.

Vankilan johto kertoi keskustelussa menettelystä yleisesti seuraavaa.

Suurin osa positiivisen tuloksen pikatestissä saaneista vangeista jatkaa varmennustestin tuloksen saapumiseen saakka toiminnoissa ja asuu asuinosaastolla entiseen tapaan. Erilleen ja matkaselliosastolle on sijoitettu niitä vankeja, joiden toimintapaikka ja pikatestin osoittama huumausaine ovat sellaisia, että toiminnassa jatkaminen ei olisi turvallista.

Erillään pitämisaikojen jälkeen erillään pidetyt vangit asuvat matkaselliosastolla, yhdessä muiden siellä olevien vankien kanssa, kunnes varmennustestin tulos on saapunut ja arviointikeskus tehnyt päätöksen vangin sijoittamisesta, yleensä suljettuun vankilaan.

Vankilan johto näki nykyisen menettelyn vankien kannalta edullisena, koska vanki voidaan siirtää suljettuun vankilaan mahdollisimman nopeasti hänelle määrättävän kurinpitovankilaan tultua jo suoritettua erillään pitämisen aikana.

Kuten jo todettua, kurinpitokäsittelyä edeltävälle vankeuslain 15 luvun 14 §:ään perustuvalle erillään pitämiseksi tulisi kuitenkin olla lain edellyttämät perusteet, joita ei nyt vaikuta olleen.

Periaatteellinen ongelma on myös, että erillään pitoajoissa on selvästi ennakoitu myöhemmin määrättävää kurinpitovankilaan siirtämistä siten, että erillään pitoaika on vastannut oletettavasti annettavan rangaistuksen pituutta. Lain lähtökohta on, että erillään pito on mahdollista vain sen ollessa välttämätöntä. Lain mukaista ei ole, että vankila ennakoit rangaistusta siten, että rangaistus ikään kuin tulee säännönmukaisesti ennakoitua suorittama jo ennen varsinaista kurinpitokäsittelyä ja kurinpitopäätöstä.

AOA totesi ymmärtävänsä vankilan näkemyksen, että menettely on vangille edullinen hänen voidessaan sen ansiosta siirtyä mahdollisimman pian arviointikeskuksen tekemän päätöksen mukaiseen vankilaan tarvitsematta enää jäädä suorittamaan yksinäisyysrangaistusta Naarajärven vankilaan.

Lain lähtökohta kuitenkin on, että kurinpitokäsittelyssä aidosti voidaan päättää soveltuvasta rangaistuksesta. ”Ennakoiva rangaistuksen toteuttaminen” ei ole hyväksyttävää siinäkään tapauksessa, että varsin hyvin on tiedossa, minkä mittaisia kurinpitovankilaan siirtämisiä mistäkin järjestysrikkomuksesta tullaan määräämään. On otettava huomioon myös, että pikatestin positiivinen tulos saattaa olla virheellinen.

Koska lainsäätäjän tarkoitus on ollut, että järjestyksessä käsitellään ja kurinpitorangaistus määrätään laissa säännellyssä kurinpitomenettelyssä, ei rangaistusta tulisi ennakoita erillään pitämällä edes siinä tapauksessa, että vanki on jo myöntänyt rikkomuksensa. Selvyyden vuoksi apulaisoikeusasiamies toteaa vielä, että erillään pitäminen vankeuslain 15 luvun 14 §:n perusteella on luonnollisesti kuitenkin hyväksyttävää silloin, lain sille asettamat edellytykset ovat olemassa ja se on lain edellyttämin tavoin välttämätöntä.

Avolaitoksissa on laillisuusvalvontahavaintojen mukaan erilaisia käytäntöjä sen suhteen, kuinka menetellään vangin annettua pikatestissä positiivisen näytteen. Osa avolaitoksista siirtää vangin välittömästi suljettuun vankilaan odottamaan pikatestin varmennusta ja arviointikeskuksen sijoittelupäätöstä. Ainakin osittain käytäntöjen eroavuuteen vaikuttanevat avolaitosten keskenään erilaiset tilat ja olosuhteet. Kaikissa avolaitoksissa ei ole matkasellin kaltaisia tai erilleen pitämälle soveltuvia tiloja. Myös välittömässä suljettuun vankilaan siirtämisessä on osoittautunut olevan ongelmia muun muassa siltä osin, että vangit voivat joutua olemaan siellä hyvinkin pitkiä aikoja matkasellissä, vaikka matkaselliolosuhteet eivät ole asumiseen soveltuvia (esimerkiksi päätös 11.10.2016, dnro 4101/4/15 ja päätös 13.12.2019, [EOAK/6554/2018](#))

Ellei Naarajärven vankila ole jo sitä jo tehnyt tarkastuksen yhteydessä käydyn keskustelun perusteella, olisi AOA:n mielestä perusteltua, että vankilan johto käy lainmukaisia ja tarkoituksenmukaisia toimintavaihtoehtoja läpi rikosseuraamusalueen ja keskushallintoyksikön lakimiesten kanssa.

Vankila ilmoitti lopettavansa ”eristetty tutkinnallisista syistä” käytön, ellei tilanne vaadi asian laajempaa selvittelyä ja sitä kautta lain edellytykset täyty. Mikäli vanki antaa positiivisen virtsanäytteen sellaisille aineille, jotka vaarantavat työturvallisuuden tai laitoksessa pysymisvarmuus oleellisesti heikkenee, sijoitetaan vanki matkasellisosastolle asumaan. Matkasellissä vietettyä aikaa ei lueta automaattisesti hyväksi kurinpitorangaistukseen. Vankilan mukaan vangin siirtyminen suljettuun vankilaan voi hidastua huomattavasti.

Tiedoksi:

Oikeusministeriö

Rikosseuraamuslaitos, keskushallintoyksikkö

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, aluekeskus